

## Asesiad Cynllun Gwella Hawliau Tramwy Cyngor Sir Ddinbych:

### Crynodeb gweithredol

Gwnaed yr asesiad fel rhan o ddyletswydd statudol newydd y Cyngor Sir i baratoi Cynllun Gwella Hawliau Tramwy ac yn unol â chyfarwyddyd Llywodraeth Cynulliad Cymru. Mae'n edrych ar bob agwedd ar waith y Cyngor ar hawliau tramwy a chyd-destun gwneud y gwaith hwn. Dyma'r sail i lunio Cynllun Gwella Hawliau Tramwy, yn dangos sut mae'r Sir yn bwriadu rheoli a gwella'r rhwydwaith hawliau tramwy lleol dros y 10 mlynedd nesaf.

### Cyd-destun strategol

Rhaid i'r CGHT dynnu ar, a chyfrannu tuag at, gynlluniau a strategaethau eraill lleol, rhanbarthol a chenedlaethol, gyda *Gweledigaeth y Cyngor Sir ar gyfer Sir Ddinbych, Strategaeth Cefn Gwlad, y Strategaeth Dwristiaeth ar gyfer Gogledd Cymru a'r Cynllun Cludiant Rhanbarthol* yn arbennig o bwysig. Mae'n bwysig hefyd bod y CGHT yn cael ei weld fel 'eiddo' a chyfrifoldeb yr awdurdod cyfan, nid yn unig y rhan honno sy'n gyfrifol am reoli'r rhwydwaith hawliau tramwy.

### Rhwydwaith Hawliau Tramwy Cyhoeddus y Sir

Cofnodwyd rhwydwaith o 1,296 cilomedr (809 milltir) o hawliau tramwy cyhoeddus yn y Sir gyda 84% (1,088 cilomedr) ohonynt yn llwybrau troed ac ar gael, fel hawl, i gerddwyr yn unig. Llwybrau ceffylau, y gall marchogion a beicwyr eu defnyddio hefyd, yw 14% o'r rhwydwaith (182 cilomedr) a chilffyrdd yn agored i holl draffig, y gall cerbydau eu defnyddio hefyd, yw 2% (26 cilomedr). Mae'n hysbys bod hawliau tramwy eraill yn bodoli ond na chofnodwyd ar hyn o bryd. Mae gan y Sir hefyd 91 cilomedr ychwanegol o ffyrdd cyhoeddus diwyneb.

### Trefniadaeth a staffio

Yr Uned Hawliau Tramwy sy'n gyfrifol am gyflawni dyletswyddau'r Cyngor Sir tuag at hawliau tramwy cyhoeddus. Yn ogystal â pharatoi Cynllun Gwella Hawliau Tramwy mae'r dyletswyddau hyn yn cynnwys cadw cofnod cyfreithiol diweddar o holl hawliau tramwy, cynnal arwyddion a chyfeirbwyntio llwybrau a delio â llwybrau a rwystrodd. Mae'r Uned yn rhan o Gyfarwyddiaeth yr Amgylchedd gyda staff o 5; y Swyddog Hawliau Tramwy, dau Gynorthwy-ydd Mynediad a dau Arolygydd Llwybrau Troed.

Pryd bynnag y bo modd, caiff problemau eu trin yn uniongyrchol gyda'r Arolygydd Llwybrau

Troed fel arfer yn cysylltu â'r tîrffediannwr dan sylw. Tra bo hyn yn llwyddiannus yn gyffredinol, mae nifer presennol y staff yn golygu na all y Cyngor ond gweithredu pan fo galw, gan ymateb i faterion sy'n cael eu codi gan ddefnyddwyr llwybrau. Byddai penodi trydydd Arolygydd Llwybrau Troed yn caniatáu iddo newid dros gyfnod i ffordd fwy rhagweithiol o weithio.

I gynghori'r Cyngor ar ei swyddogaeth hawliau tramwy, sefydlwyd Fforwm Mynediad Lleol statudol yn 2002 ac mae ganddo 17 o aelodau ar hyn o bryd. Mae'r awdurdod yn gwasanaethu'r Fforwm (yn ôl gofynion y ddeddfwriaeth) ond mae'n ei chael yn anodd darparu digon o gymorth ysgrifenyddol, gyda'r Swyddog Hawliau Tramwy'n ysgwyddo'r swyddogaeth honno.

Mae'r Uned Hawliau Tramwy hefyd yn gweithio'n agos gyda'r Gwasanaethau Cefn Gwlad, sy'n rhan o'r Gyfarwyddiaeth Dysgu Gydol Oes, gyda staff llawn-amser o 26. Nid oes gan y Gwasanaeth unrhyw swyddogaethau statudol o ran hawliau tramwy ond mae'n gyfrifol am hyrwyddo llwybrau dethol. Mae hefyd yn cynnal y llwybrau hyn i safon uwch nag a ellid fel arall i gyfoethogi mwynhad ymwelwyr o'r ardal.

### **Llwybrau a hyrwyddwyd**

Ar hyn o bryd mae'r Cyngor Sir yn hyrwyddo mwy na 160 cilomedr (100 milltir) o hawliau tramwy; tua 12% o'r rhwydwaith llwybrau. Yn ogystal â 70 cilomedr (44 milltir) o Lwybr Cenedlaethol Clawdd Offa, mae hyn yn cynnwys tri Llwybr Rhanbarthol – Llwybr Gogledd Cymru, Llwybr Hiraethog a Llwybr Dyffryn Dyfrdwy / Llwybr Gogledd Berwyn – ac amryw lwybrau lleol 'pot mêl' mewn ardaloedd ymwelwyr poblogaidd.

Os daw'r arian ar gael, nod hirdymor yw pedwerydd Llwybr Rhanbarthol yn rhedeg ar hyd ochr orllewinol y Sir. Byddai hyn ar sail hawliau tramwy presennol a byddai'n cysylltu'r tri Llwybr Rhanbarthol presennol i roi dewis helaeth o gyfleoedd cerdded ar lwybrau o safon trwy olygfeydd deniadol.

### **Cyllideb**

Fel rhan o'i gyllideb cynnal priffyrdd, mae'r Cyngor wedi darparu £107,710 ar gyfer gwariant cyllid a £50,000 ar gyfer gwariant cyfalaf ar hawliau tramwy cyhoeddus yn 2007/08. Mae hwn yn gynydd o 50% ar flynyddoedd ariannol blaenorol ac mae'n adlewyrchu ailystyried y swm i'w wario ar gynnal priffyrdd yn gyffredinol o ganlyniad i bwysau ar yr awdurdod, gan gynnwys pwysau o gyfeiriad y Fforwm Mynediad Lleol. Clustnodwyd swmp y gwariant cyllid hwn i lwybrau troed. Fodd bynnag, mewn cymhariaeth, caiff llawer mwy ei glustnodi i gilffyrdd (£296 y cilomedr) a llwybrau ceffylau (£108 y cilomedr) na llwybrau troed (£58 y cilomedr).

Nid oes gan y Gwasanaeth Cefn Gwlad gyllideb unswydd ond mae'n dibynnu'n fawr ar gymhorthdal, yn enwedig oddi wrth Gyngor Cefn Gwlad Cymru. Mae hyn yn cynnwys tua

£10,000 y flwyddyn sy'n cael ei dalu gan CCGC fel ad-daliad am dri chwarter cost cynnal Llwybr Clawdd Offa.

## **Y Map Diffiniol a Datganiad**

Mae'r Map Diffiniol a Datganiad – y cofnod ffurfiol, cyfreithiol o linell a statws holl hawliau tramwy – yn waith tra thechnegol sy'n mynd ag amser ond yn waith sy'n sail i'r rhwydwaith llwybrau cyfan.

Yn wahanol i lawer o awdurdodau eraill ar hyd a lled Cymru a Lloegr, nid oes gan y Cyngor ôl-groniad mawr o 'hawliadau' hawliau tramwy yn disgwyl sylw. Serch hynny, nodwyd mwy nag 800 o broblemau gyda'r Map Diffiniol a Datganiad presennol sydd angen eu datrys, gyda rhyw draean ohonynt yn debygol o fod angen gwneud Gorchmynion Addasu'r Map Diffiniol yn ffurfiol. Mae delio â mater o'r maint a chymhlethdod hwn y tu hwnt i allu presennol yr Uned Hawliau Tramwy.

## **Cyflwr y rhwydwaith llwybrau a'r ôl-groniad cynnal a chadw**

Dros y deng mlynedd diwethaf mae'r Cyngor yn gyson wedi gwneud yn well nag awdurdodau priffyrdd eraill yng Nghymru yng nghyfran yr hawliau tramwy sydd ag arwyddion cywir lle maent yn gadael priffordd galed neu sy'n hawdd eu defnyddio. Ond darganfu arolwg cynhwysfawr, a wnaed yn 2002, bod llawer o'r bron i 10,000 o gamfeydd, arwyddbyst ac eitemau eraill o gelfi llwybr ar y rhwydwaith hawliau tramwy yn adfeiliedig neu ar goll tra'r oedd rhai eraill bron wedi cyrraedd pen eu bywydau defnyddiol.

Bydd delio â'r ôl-groniad cynnal llwybrau hwn yn gofyn gwariant o ryw £590,000 unwaith ac am byth, ynghyd â £100,000-150,000 ychwanegol y flwyddyn i sicrhau bod y rhwydwaith yn aros mewn cyflwr da ac atal rhag datblygu ôl-groniad arall. Nid yw'r ffigurau hyn yn cyfrif costau clirio planhigion, sy'n costio £12,000 y flwyddyn ar hyn o bryd, nac unrhyw waith all fod ei angen ar wyneb llwybrau neu ddraenio.

## **Cynghorau Cymuned a chyfranogwyr eraill**

Yn ogystal â'r Cyngor Sir, mae gan lawer o gyrff ac unigolion eraill ddiddordeb uniongyrchol yn y rhwydwaith hawliau tramwy. Mae'r Cyngor yn gweithio'n agos eisoes gyda llawer o'r rhain, gan gynnwys y gymuned amaeth, a chyrrff yn cynrychioli'r lliaws gwahanol fathau o ddefnyddwyr llwybrau, ond byddai'n croesawu sylwadau ar sut i ddatblygu'r partneriaethau presennol hyn a chreu rhai newydd.

Mae'n awyddus arbennig i weithio'n agosach gyda 38 Cyngor Tref a Chymuned Sir Ddinbych. Un posibilrwydd y mae'r Sir eisiau edrych arno'n fwy manwl fyddai sefydlu rhaglen dreigl lle bydd grwpiau o gymunedau'n enwi'r llwybrau pwysicaf yn eu hardaloedd. Yna bydd modd eu datblygu

a'u hyrwyddo fel troeon a reidiau pentref hawdd eu defnyddio. Bydd y Cyngor yn gweld a fydd yn gallu cael cyllid yr UE a chyllid allanol arall ar gyfer y gwaith hwn i wella rhwydweithiau llwybrau lleol, o dderbyn y gallai'r cynllun ddod â buddiannau cymunedol ac economaidd sylweddol. Gallai hefyd fod yn ffordd gyflym o sicrhau bod amrywiaeth o lwybrau ar gael i bobl sy'n cael anhawster symud neu sydd ag anghenion arbennig eraill.

## **Defnydd y cyhoedd o hawliau tramwy, a'u barn ar y Cynllun Gwella Hawliau**

### **Tramwy**

Cynhaliwyd arolwg arbennig, yn cynnwys holiadur a ddosbarthwyd gyda *Llais y Sir*, i ddarganfod faint mae pobl Sir Ddinbych yn defnyddio eu hawliau tramwy a'u barn ar y Cynllun Gwella.

Darganfu fod dros 70% o'r atebwyr yn defnyddio hawliau tramwy o leiaf unwaith yr wythnos ar gyfer cerdded neu redeg, gyda'r gweithgaredd mwyaf poblogaidd yn deithiau cerdded o 2 filltir neu fwy. Roedd rhedeg neu loncian i gadw'n heini'n weithgaredd pwysig hefyd, yn cystadlu â'r defnydd traddodiadol o fynd â'r ci am dro. Roedd bron i 90% o'r rhai a atebodd yn cytuno neu'n cytuno'n gryf â'r datganiad bod "gwario arian ar lwybrau troed a llwybrau ceffylau yn rhoi gwerth da mewn cymhariaeth â gwariant y Cyngor ar weithgareddau hamdden eraill".

O'u holi ynghylch blaenoriaethau'r Cynllun Gwella, dengys yr arolwg gonsensws amlwg o gefnogaeth i dri phrif faes gwaith – codi mwy o arwyddion i'w gwneud yn haws cael hyd i lwybrau, gwneud llwybrau'n haws i bobl oedrannus neu anabl eu defnyddio, a sicrhau bod holl lwybrau'n glir o ordyfiant neu rwystrau. Mae cefnogaeth gref hefyd i gwblhau'r cofnod cyfreithiol a newid llinell llwybrau i ddatrys gwrthdaro.